

Nr 13

Utlåtande i anledning av motioner angående jordbrukspolitiken.

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 421 av herr Bohman m. fl. och II: 467 av herr Holmberg m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att Kungl. Maj:t vid den fortsatta tillämpningen av 1967 års riksdagsbeslut om den framtida jordbrukspolitiken måtte beakta vad i motionerna anförts,

dels de likalydande motionerna I: 919 av herr Bengtson m. fl. och II: 604 av herr Hedlund m. fl. vari hemställts att riksdagen måtte

1. godkänna de grunder och riktlinjer som angivits i motionerna för tillämpningen av 1967 års jordbruksbeslut samt

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om kartläggning av olika beslut, förordningar och tillämpningsföreskrifter på det jordbrukspolitiska området samt av deras verkningar i förhållande till varandra i syfte att skapa en helhetsbild för bedömning av jordbrukspolitiken i enlighet med motionen,

dels de likalydande motionerna I: 945 av herr Svanström och herr Eric Carlsson samt II: 1086 av herrar Jonasson och Dockered, vari hemställts att riksdagen beslutar att ompröva gällande jordbrukspolitiska målsättning i syfte att öka försörjningsgraden samt vidga rationaliseringsstödet till att omfatta jämväl småbruk, deltidjordbruk, familjejordbruk, jord- och skogsbruk i kombination samt betesdrift i miljövärdande syfte,

dels de likalydande motionerna I: 928 av herr Axel Kristiansson och herr Olle Eriksson samt II: 605 av herr Josefson i Arrie m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att det fortsatta arbetet för jordbrukets rationalisering i främsta rummet bör inriktas på åstadkommande av bärkraftiga och effektiva familjejordbruk,

dels de likalydande motionerna I: 173 av herr Svenungsson m. fl. och II: 194 av herr Hedin m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av rationaliseringskungörelsen, att kreditgarantier kan lämnas till förvärv av deltidjordbruk, som från natur- och miljövärdssynpunkt bör bevaras som brukningsform,

dels de likalydande motionerna I: 255 av herr Eric Carlsson och herr Axel Georg Pettersson samt II: 295 av herr Jonasson m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring

av bestämmelserna rörande statligt stöd till jordbrukets rationalisering att statliga kreditgarantier kan lämnas även för deltidsjordbruk, vars innehavare har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruksnäringen,

dels de likalydande motionerna I: 261 av herr *Skagerlund m. fl.* och II: 290 av herr *Berndtsson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till sådan ändring i bestämmelserna om kreditgarantierna till jordbrukare att även deltidsjordbrukare kan komma i åtnjutande av dessa garantier,

dels motionen II: 355 av herr *Oskarson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen uttalar sig för att vid tillämpningen av 1967 års riksdagsbeslut angående den framtida jordbrukspolitiken även de naturvårdande och försvarspolitiska intressena beaktas, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådana ändringar i bestämmelserna angående kreditgarantier till jordbrukare att även deltidsjordbrukare kan bli delaktiga av sådant stöd.

Utskottet. I de motioner som behandlas i detta utlåtande framläggs ett antal förslag syftande till ändringar i olika avseenden av gällande riktlinjer och bestämmelser i fråga om jordbrukspolitiken. Förslagen överensstämmer i stor utsträckning med motionsyrkanden som tidigare behandlats av riksdagen såväl år 1967, när riktlinjerna för den nuvarande jordbrukspolitiken fastställdes, som vid några senare tillfällen. I det följande tar utskottet upp motionernas ändringsförslag och uttalanden rörande jordbruksproduktionens omfattning, prissättningen på jordbruksprodukterna och jordbrukets rationalisering i nu nämnd ordning.

Enligt motionerna I: 945 och II: 1086 bör i fråga om den svenska *jordbruksproduktionens omfattning* eftersträvas en höjning av självförsörjningsgraden till 90—100 %. Utskottet får i anledning härav erinra om att 1967 års beslut på denna punkt i första hand innebar att produktionen i snabb takt borde anpassas så, att för jordbruket kostsam överproduktion såvitt möjligt kunde undvikas och att härutöver borde eftersträvas en minskning av jordbruksproduktionens omfattning ner till den nivå som erfordrades för en god beredskap i fråga om livsmedelsförsörjningen. Denna nivå angavs till en lägsta självförsörjningsgrad i fredstid av 80 %. En något ökad beredskapslagring av livsmedel förutsattes därvid. Med hänsyn till att den aktuella produktionskapaciteten låg betydligt över nyssnämnda nivå ansågs någon omedelbar väsentlig utökning av sagda lagring dock ej erforderlig.

De skäl som låg till grund för 1967 års riksdagsbeslut rörande jordbruksproduktionens lämpliga omfattning äger enligt utskottets bedömning alljämt giltighet. Den nedre gränsen för den framtida produktionsvolymen i

fredstid bestämdes som förut nämnts med hänsyn till vad som kunde anses krävas för en god beredskap. Det synes bl. a. innebära att syftet med det i motionen II: 355 framförda önskemålet om att även försvars- och beredskapspolitiska intressen bör beaktas inom jordbrukspolitiken redan är tillgodosett. Av det sagda framgår att utskottet avstyrker motionsyrkandena om ändringar av den allmänna produktionsmålsättningen.

I anledning av vad som anförts i motionerna I: 919 och II: 604 om att jordbrukspolitiken bör regionalt differentieras får utskottet hänvisa till sitt av 1967 års riksdag godkända uttalande (JoU 1967: 25), vari framhölls betydelsen av en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion. Enligt 1967 års beslut bör vidare en betydande jordbruksproduktion alltjämt upprätthållas i de norra delarna av landet. Särskilt statsstöd utgår med anledning härav till jordbruket i denna landsdel.

I detta sammanhang vill utskottet ta upp till behandling några motionsyrkanden som rör samordning av naturvårds- och jordbrukspolitiken.

I motionen II: 355 föreslås att hänsyn bör tas även till naturvårdsintressena vid genomförandet av jordbrukspolitiken. Riktlinjer bör vidare enligt motionerna I: 421 och II: 467 skyndsamt dras upp för ett samarbete mellan naturvården och jordbruket. Utskottet får med anledning härav erinra om att det åligger lantbruksorganisationen att i arbetet med jordbrukets rationalisering så långt möjligt beakta naturvårdsintressena. Yrkanden om samordning av naturvårds- och jordbrukspolitiken lämnades utan åtgärd av 1969 års riksdag (JoU 1969: 47). Härvid hänvisades bl. a. till att Kungl. Maj:t uppdragit åt statens naturvårdsverk att följa verkningarna från landskapsvårdssynpunkt av minskningen i jordbruksjordens omfattning. En av naturvårdsverket tillsatt arbetsgrupp, vari ingår representanter för berörda myndigheter och organisationer, studerar för närvarande de problem inom landskapsvårdens område som hänger samman med jordbrukets rationalisering. Till följd härav finner utskottet nu ifrågakommande motionsyrkanden inte böra föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Detsamma gäller förslaget i motionerna I: 945 och II: 1086 om rationaliseringsstöd till betesdrift som anordnas i miljövårdande syfte.

I fråga om *prissättningen på jordbrukets produkter* har enligt motionerna I: 421 och II: 467 den efter år 1966 förda prispolitiken lett till att jordbrukarnas inkomster inte kunnat följa med industriarbetarnas. Den ogynnsamma prisutvecklingen har samband med nedgång av världsmarknadspriserna. Motionärerna framhåller att prissättningen på jordbrukets produkter måste ske på ett sätt som lämnar en viss garanti för en fortsatt lönsamhet. Bl. a. anses gränsskyddet böra göras rörligare än för närvarande, så att en automatisk anpassning av skyddets storlek kan ske åtminstone vid väsentliga förändringar i världsmarknadspriserna.

Utskottet får i anslutning härtill erinra om att gällande riktlinjer för pris-

politiken bl. a. innebär att prissättningen på jordbrukets produkter fortlöpande skall avvägas med beaktande av samhällets, jordbrukarnas och konsumenternas intressen. Jordbrukspriserna har från och med budgetåret 1967/68 fastställts med utgångspunkt härifrån. Vid de överläggningar som årligen föregått fastställandet av priserna har också enighet uppnåtts mellan företrädare för staten och bl. a. jordbrukarna i fråga om de framlagda förslagen. Vidare vill utskottet framhålla att riksdagen på förslag av jordbruksutskottet år 1967 godtog (JoU 1967: 25, s. 122) vad som i propositionen 1967: 95 hade anförts angående ändringar av gränsskyddets storlek. Riksdagens beslut innebär i detta hänseende att de tidigare ofta återkommande justeringarna av gränsskyddets storlek inte längre skulle förekomma utan att sådan justering skulle ske vid översyn som företogs med ett eller ett par års mellanrum. Vad gäller gränsskyddets utformning i övrigt må vidare uppmärksammas att bl. a. de särskilda förhållanden som råder för olika produkter enligt riksdagens beslut bör vara bestämmande för om en fast eller rörlig införelavgift skall väljas för en viss produkt. Utskottet har inte kunnat finna att vad som i förevarande motioner anförts motiverar ett frångående av nu gällande riktlinjer i fråga om prissättningen på jordbrukets produkter.

Enligt 1967 års riksdagsbeslut skall en fortsatt, snabb *rationalisering av jordbruket* främjas. Det innebär bl. a. att statens insatser på detta område skall medverka till att göra jordbruksföretagen så effektiva som möjligt. Uppbyggnaden av effektiva jordbruksföretag bör i princip ske utan begränsning till någon särskild företagsform. Vidare bör rationaliseringsarbetet, med hänsyn till de effektiviseringsvinster som därvid kan åstadkommas, särskilt främja specialisering och övergång till drift i större skala inom jordbruksproduktionen. Statligt ekonomiskt stöd bör utgå endast till jordbruksföretag som äger eller kan förutses inom nära framtid få förutsättningar för rationell jordbruksdrift.

I motionerna I: 928 och II: 605, vari erinras om att brukningsenheterna inom det svenska jordbruket till ca 80 % består av gårdar med mindre än 20 ha åker, framhålls att det primära målet för rationaliseringsverksamheten måste vara att göra sådana enheter bärkraftiga. Enligt motionärerna ger erfarenheterna av den hittillsvarande tillämpningen av jordbrukspolitiken vid handen att förhållandevis stora enheter ges företräde vid beviljande av kreditgarantier. Härigenom minskar möjligheterna att stödja en successiv uppbyggnad av rationella familjeföretag. Enligt motionärernas mening ger detta anledning för riksdagen att uttala att det fortsatta arbetet för jordbrukets rationalisering i främsta rummet bör inriktas på åstadkommande av bärkraftiga och effektiva familj jordbruk.

Motionsyrkanden av samma innebörd som de nu föreliggande har behandlats av riksdagen varje år sedan 1967 utan att föranleda någon riks-

dagens åtgärd. Det har därvid bl. a. framhållits att kreditgarantiramarna för jordbrukets rationalisering varit så stora i förhållande till behovet av garantier för större företag, att familj jordbruken inte kunde väntas bli tillbakasatta utan tvärtom fick möjlighet till ökat kreditstöd.

Utvecklingen ger enligt utskottets mening inte belägg för de i motionerna I: 928 och II: 605 uttryckta farhågorna för att familj jordbruket kommer i efterhand i rationaliseringsverksamheten. Enligt vad utskottet erfarit dominerar enfamiljsjordbruken tvärtom starkt bland de företag som sedan 1967 erhållit stöd. Stödet har därvid i stor utsträckning inriktats på en successiv yttre rationalisering av företagen. I detta sammanhang kan nämnas att under budgetåret 1968/69 kreditgarantiramarna för jordbrukets rationalisering endast utnyttjades till ca 80 %. Nämda ramar har fr. o. m. innevarande budgetår höjts med 50 milj. kr. Någon anledning för riksdagen att frångå sin senast föregående år intagna ståndpunkt i förevarande fråga synes under angivna förhållanden inte föreligga.

1967 års riksdag beslöt att tillkomsten och fortvaron av deltid jordbruk, vars innehavare har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruksnäringen, inte längre skulle främjas genom ekonomiskt stöd. Flertalet av de i detta utlåtande behandlade motionerna innehåller yrkanden om att deltid jordbrukare åter skall kunna få sådant stöd. Sålunda hemställs i motionerna I: 255 och II: 295, I: 261 och II: 290 samt II: 355 att deltid jordbrukare skall kunna erhålla stöd i form av kreditgaranti. Enligt motionerna I: 173 och II: 194 bör sistnämnda stödform kunna tillämpas i fråga om deltid jordbruk som från natur- och miljövårdssynpunkt bör bevaras. Även i motionerna I: 421 och II: 467, I: 919 och II: 604 samt I: 945 och II: 1086 görs uttalanden till förmån för införande av rationaliseringsstöd till deltid jordbruk.

Motionsyrkandena motiveras bl. a. med att kombinationen av arbete i jordbruk och inom annan verksamhet är värdefull för samhället och därför bör tas till vara i den utsträckning som är praktiskt och ekonomiskt möjlig. Enligt motionärernas mening innebär ett upprätthållande av deltid jordbruket bl. a. att trycket på bostadsmarknaden avlastas och att möjligheterna att hålla landskapet öppet ökas, varigenom landsbygdens rekreations- och trivselvärden bättre kan tillvaratas.

Utskottet vill erinra om att motionsyrkanden av i huvudsak samma innebörd som de nu redovisade prövats av riksdagen senast föregående år utan att föranleda någon riksdagens åtgärd. Därvid uttalades bl. a. att bärande skäl talar för att de statliga resurser, som ställs till förfogande för jordbrukets rationalisering, alltjämt bör inriktas på uppbyggnad av enheter av sådan storlek, att de har möjligheter att på sikt bedriva en effektiv och konkurrenskraftig produktion. Dessa företag är, framhålls det, ofta mycket kapitalkrävande, varför behovet av finansieringsstöd till dem är stort. Utskottet kan inte finna att i de nu väckta motionerna anförts några skäl som

motiverar att riksdagen ändrar inställning till frågan om stöd åt deltidsjordbruken. Ifrågavarande motionsyrkanden avstyrks således av utskottet. I överensstämmelse med det anförda avstyrks även övriga i motionerna I:421 och II:467 samt I:945 och II:1086 framförda förslag om stöd till mindre och ej bärkraftiga jordbruk.

I motionerna I:945 och II:1086 föreslås att rationaliseringsstöd skall utgå även till kombinerat jord- och skogsbruksföretag. Stödgivning till dylika företag behandlas även i motionerna I:421 och II:467, vari framhålls angelägenheten av att uppspjälkningen av lantbruksföretaget i en skogsdel och en jordbruksdel vid beslut om statligt rationaliseringsstöd upphör. Utskottet får härvidlag erinra om att som villkor för statligt ekonomiskt stöd till kombinerade jord- och skogsbruk gäller att jordbruksdelen har sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma. I anledning av motionsyrkanden av i huvudsak samma innehåll som de nu behandlade uttalade jordbruksutskottet år 1967 att lönsamhetskravet innebär att i jordbruksdelen insatt arbete och kapital skall ge full timersättning resp. normal förräntning. Eventuellt bristande lönsamhet i jordbruksdelen bör inte anses kunna kompenseras genom förekommande överskott från skogsbruksdelen. Detta skulle givetvis inte hindra att den som saknar full sysselsättning i jordbruksdelen kan komplettera med arbete i egen skog, varigenom företaget i dess helhet kan komma att uppvisa full bärkraft. Nämnade motioner vid 1967 års riksdag föranledde i övrigt inte någon riksdagens åtgärd.

Av det sagda framgår att rationaliseringsstöd till kombinerade jord- och skogsbruk kan utgå om bl. a. nyssnämnda lönsamhetskrav är uppfyllt. Vidare kan, såsom framhölls i jordbruksutskottets utlåtande 1969:7 över motioner i hithörande ämne, statligt stöd under vissa förutsättningar utgå vid yttre rationalisering i form av tillskottsförvärv av skogsmark till brukningsenhet, antingen denna består av enbart jordbruksmark, enbart skogsmark eller en kombination av båda. Utskottet finner för sin del inte skäl att föreslå någon ändring av angivna riktlinjer för stöd till kombinerade jord- och skogsbruk, varför utskottet anser att föreliggande motionsyrkanden bör lämnas utan åtgärd.

I motionerna I:421 och II:467 föreslås att statligt stöd till animalieproduktion utanför jordbruket, d. v. s. utan samband med växtodling, inte längre skall utgå. Enligt motionärernas mening innebär tillkomsten av ytterligare sådan produktion antingen att en från avsättningsynpunkt ogynnsam ökning av animalieproduktionen åstadkommes eller att jordbrukare med växtodling måste upphöra med animalieproduktionen, varigenom jordbruksföretagens möjligheter till full och jämn sysselsättning försämras. I anslutning härtill kan nämnas att i motionerna I:919 och II:604 uttalas tveksamhet om lämpligheten av statligt stöd för stordrift inom animalieproduktionen, främst på grund av de med dylik drift förknippade sanitära olägenheterna.

Det är enligt utskottets mening allttjämt angeläget att statligt stöd kan utgå till uppbyggnad av rationella jordbruksföretag utan begränsning till någon särskild företagsform samt att specialisering och drift i större skala särskilt främjas. En återgång till tidigare system med generella begränsningar vid stödgivning i fråga om företagsstorlek m. m. vill utskottet därför inte förorda. Givetvis bör frågan om stöd till uppbyggnad av animalieproducerande företag av stor omfattning noggrant prövas med hänsyn till bl. a. de sanitära förhållandena och till marknadssituationen. Enligt vad utskottet erfarit har lantbruksstyrelsen utfärdat tillämpningsföreskrifter som på ett tillfredsställande sätt beaktar nu angivna förhållanden. Utskottet finner därför att föreliggande motionsförslag inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Av vad utskottet anfört i det föregående framgår att utskottet avstyrker förslaget i motionerna I: 945 och II: 1086 om att gällande jordbrukspolitiska målsättning bör omprövas.

Utskottet vill slutligen ta upp till behandling ett i motionerna I: 919 och II: 604 framfört förslag att riksdagen skall genom Kungl. Maj:t begära en kartläggning av olika beslut, förordningar och tillämpningsföreskrifter på det jordbrukspolitiska området samt av deras verkningar i förhållande till varandra i syfte att skapa en helhetsbild som underlag för bedömning av den fortsatta jordbrukspolitiken.

Med anledning härav får utskottet framhålla att varje departement och myndighet inom sitt verksamhetsområde torde få förutsättas ha en samlad överblick och redovisning över de riktlinjer och detaljbestämmelser som gäller för respektive område. Vidare ankommer det självfallet på varje myndighet att söka klarlägga verkningarna av de medel och de bestämmelser myndigheten har ansvaret för. Vad gäller det område varom nu är fråga må erinras om att 1967 års riksdag vid behandlingen av frågan om lantbruksnämndernas organisation uttalade (prop. 1967: 74, JoU 18, rskr. 214), att en väsentlig uppgift för lantbruksstyrelsen bör vara att analysera behovet av olika åtgärder och värdera effekten av insatta rationaliserings- och omställningsmedel i syfte att ge den fortsatta verksamheten en så effektiv inriktning som möjligt.

För en samordnad bedömning av olika delar av jordbrukspolitiken är tillkomsten föregående år av den lantbruksekonomiska samarbetsnämnden givetvis betydelsefull. I denna nämnd ingår företrädare för såväl de statliga organen på området som jordbrukets organisationer. Huvuduppgiften för samarbetsnämnden är att regelbundet redovisa en helhetsbild av utvecklingen inom lantbrukssektorn.

Utskottet finner med hänsyn till vad i det föregående anförts inte påkallat att föreslå någon särskild åtgärd från riksdagens sida i anledning av förevarande motionsyrkande.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen

1. lämnar motionerna I: 945 och II: 1086 utan åtgärd, såvitt desamma avser omprövning av den jordbrukspolitiska målsättningen,

2. lämnar utan åtgärd motionerna I: 919 och II: 604, såvitt desamma avser kartläggning av jordbrukspolitikens verkningar m. m.,

3. lämnar utan åtgärd motionerna I: 173 och II: 194, I: 255 och II: 295, I: 261 och II: 290, I: 421 och II: 467, I: 928 och II: 605, II: 355 ävensom I: 919 och II: 604 samt I: 945 och II: 1086, sistnämnda båda motionspar såvitt i övrigt är i fråga.

Stockholm den 2 april 1970

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från första kammaren: herrar Mossberger (s), Skårman (fp), Hedström (s), Carl Eskilsson (m), Hermansson (cp), Magnusson (s), Augustsson (s), Skagerlund (fp), Svenungsson (m)* och fru Margit Lundblad (s)*;

från andra kammaren: herrar Hansson i Skegrie (cp), Johanson i Västervik (s), Persson i Skänninge (s), Lundmark (s), fru Lindberg (s), herr Persson i Heden (cp), fru Sundström (s), herrar Nygren (s)*, Berndtsson (fp) och Krönmark (m).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Skårman* (fp), *Carl Eskilsson* (m), *Hermansson* (cp), *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Hansson* i Skegrie (cp), *Persson* i Heden (cp), *Berndtsson* (fp) och *Krönmark* (m), som anser att
dels utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

"I de motioner som behandlas i detta utlåtande framläggs i första hand förslag som syftar till en viss modifiering i fråga om tillämpningen av riktlinjerna för jordbrukspolitiken. I några fall föreslås ändringar i gällande riktlinjer och bestämmelser. Av de frågor som sålunda tas upp har åtskilliga tidigare behandlats av riksdagen såväl år 1967, när riktlinjerna för den nuvarande jordbrukspolitiken fastställdes, som vid några senare tillfällen.

Inledningsvis får utskottet erinra om att jordbrukspolitiken har samma huvudsyfte som den allmänna ekonomiska politiken, nämligen att främja fortsatt välståndsökning och att medverka till att alla grupper blir delaktiga härav. Målet för jordbrukets del har angivits vara att till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad åstadkomma en jordbruksproduktion av önskad storlek, samtidigt som de i jordbruket sysselsatta skall få möjlighet att bli delaktiga av den allmänna standardstegringen.

Enligt motionerna I: 421 och II: 467 samt I: 919 och II: 604 har inkomsterna under senare år utvecklats så ogynnsamt för jordbruksbefolkningen, att den utfästa delaktigheten i den allmänna standardstegringen uteblivit. I förstnämnda motionspar redovisas ett utförligt material rörande inkomstutvecklingen inom jordbruket, varav bl. a. framgår att industriarbetarens inkomst i ortsgrupp 3 under tiden 1966 till 1968 ökat med ca 12 %, medan jordbrukarens inkomst i stället minskat med ett procenttal av samma storleksordning.

Utskottet vill för sin del understryka angelägenheten av att de grundläggande riktlinjerna i gällande jordbrukspolitik verkligen följs. Det är från rättvisesynpunkt givetvis otillfredsställande att jordbrukarna inte ges möjlighet att följa med i den övriga befolkningens standardutveckling. De olika medel som disponeras inom jordbrukspolitiken bör utformas så att de uppsatta målen så långt möjligt förverkligas.

De förslag till modifierad utformning och tillämpning av de jordbrukspolitiska riktlinjerna, som motionärerna bl. a. mot angivna bakgrund anför, behandlas i det följande såvitt de avser jordbruksproduktionens omfattning, prissättningen på jordbruksprodukterna och jordbrukets rationalisering i nu nämnd ordning.

1967 års riksdagsbeslut i fråga om den svenska *jordbruksproduktionens omfattning* innebar i första hand att produktionen i snabb takt borde anpassas så att för jordbruket kostsam överproduktion såvitt möjligt undviks. Härutöver borde eftersträvas en minskning av jordbruksproduktionens omfattning ner till den nivå som erfordras för en god beredskap i fråga om livsmedelsförsörjningen. Denna nivå angavs till en lägsta självförsörjningsgrad i fredstid av 80 %. En viss ökning av beredskapslagringen av livsmedel förutsattes därvid. Med hänsyn till att den aktuella produktionskapaciteten låg betydligt över nyssnämnda nivå ansågs någon omedelbar väsentlig utökning av sagda lagring dock ej erforderlig.

I motionerna I: 919 och II: 604 anförs att vissa av de skäl som 1967 års riksdag åberopade för en minskning av jordbruksproduktionens omfattning inte längre är aktuella. I motionerna framhålls att en av grundtankarna i 1967 års beslut var att man genom att ge utrymme åt import till världsmarknadens mycket låga priser medverkade till att livsmedelspriserna genomsnittligt kunde sänkas inom landet. I förhandlingarna om Nordek synes man emellertid, framhåller motionärerna, från svensk sida vara be-

redd att acceptera en supplementimport från Danmark, som skulle betalas till svenska producentpriser. I den mån import av livsmedel från utvecklingsländerna sålunda begränsas minskar givetvis styrkan i angivna skäl för produktionsminskning. Enligt utskottets mening kan det ifrågasättas om det vid sådant förhållande är motiverat att eftersträva en så stark krympning av den svenska jordbruksproduktionen som förutsattes i 1967 års riksdagsbeslut. Bl. a. bör såsom föreslås i motionerna I: 919 och II: 604 lämpligheten av en utökning av den inhemska sockerproduktionen kunna prövas.

För att begränsningen av jordbruksproduktionen genomförs med viss försiktighet talar även de i motionerna I: 919 och II: 604 samt II: 355 anförda synpunkterna på jordbrukets betydelse som lokaliseringfaktor. I de regionala utvecklingsprogrammen kommer jord- och skogsbruket otvivelaktigt att i många fall utgöra en viktig del. Utskottet får i sammanhanget erinra om att 1967 års riksdag framhöll betydelsen av en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion samt uttalade att en betydande jordbruksproduktion alltså bör upprätthållas i de norra delarna av landet. Detta torde inte vara möjligt att uppnå om en alltför kraftig minskning genomförs av den samlade jordbruksproduktionen i landet. Att såsom i motionerna I: 945 och II: 1086 föreslagits öka självförsörjningsgraden upp till 100 % torde emellertid såvitt utskottet kan finna inte vara möjligt utan att en betydande överproduktion beträffande vissa produkter kvarstår. Utskottet är därför inte berett biträda sistnämnda förslag.

I detta sammanhang vill utskottet ta upp till behandling några motionsyrkanden som rör samordning av naturvårds- och jordbrukspolitiken. I motionen II: 355 föreslås sålunda att hänsyn bör tas även till naturvårdsintressena vid genomförandet av jordbrukspolitiken. Riktlinjer bör vidare enligt motionerna I: 421 och II: 467 skyndsamt dras upp för ett samarbete mellan naturvården och jordbruket. Slutligen föreslås i motionerna I: 945 och II: 1086 att rationaliseringsstödet vidgas till att omfatta även betesdrift som anordnas i miljövårdande syfte. Yrkanden av i stort sett enahanda slag behandlades även av 1969 års riksdag (JoU 1969: 47). Härvid hänvisades bl. a. till att Kungl. Maj:t uppdragit åt statens naturvårdsverk att följa verkningarna från landskapsvårdssynpunkt av minskningen i jordbruksjordens omfattning samt till att en arbetsgrupp bildats med företrädare för lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, Svenska kommunförbundet och Riksförbundet Landsbygdens folk för att studera de problem inom landskapsvårdens område som hänger samman med jordbrukets rationalisering. Utskottet vill framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t och berörda myndigheter — utifrån bl. a. de resultat nämnda arbetsgrupp redovisar — snarast framlägger förslag till riktlinjer för en samordning av naturvårds- och jordbrukspolitiken och att därvid tas upp utformningen och omfattningen av det statliga stöd som kan befinnas erforderligt från bl. a. landskapsvårdssynpunkt.

Prissättningen på jordbrukets produkter har enligt motionerna I: 421 och II: 467 samt I: 919 och II: 604 efter år 1966 varit sådan att den resulterat i den inledningsvis nämnda ogynnsamma inkomstutvecklingen för jordbruket. I förstnämnda motionspar framhålls att den för jordbruket ofördelaktiga prisutvecklingen har samband med nedgång av världsmarknadspriserna. Motionärerna betonar att prissättningen på jordbrukets produkter måste ske på ett sätt som lämnar en viss garanti för fortsatt lönsamhet. Bl. a. anses gränsskyddet böra göras rörligare än för närvarande, så att en automatisk anpassning av skyddets storlek kan ske åtminstone vid väsentliga förändringar i världsmarknadspriserna.

Såsom utskottet i det föregående uttalat bör prisregleringen tillämpas så att de grundläggande målen för jordbrukspolitiken uppfylls. Utskottet får i sammanhanget erinra om att riksdagen år 1967 vid behandlingen av målsättningen för prispolitiken underströk (JoU 1967: 25, s. 51) angelägenheten av att de som arbetar i jordbruket får en ekonomisk standard som är likvärdig med den som yrkesutövare i andra näringar når. Därför borde beredas möjlighet till företagsekonomisk lönsamhet vid rationellt bedrivna jordbruksföretag. En prissättning som inte uppfyller dessa krav blir oförenlig med målsättningen för rationaliseringspolitiken. Den under senare år mindre gynnsamma prisutvecklingen för jordbrukets produkter motiverar enligt utskottets mening förstärkningar av prisregleringssystemet, syftande till en bättre kontroll över prisutvecklingen, så att exempelvis starka förändringar i världsmarknadspriserna inte tillåts att slå igenom i de inhemska priserna på jordbruksprodukter på det sätt som förekommit under de senaste åren.

Enligt 1967 års riksdagsbeslut skall en fortsatt, snabb *rationalisering av jordbruket* främjas. Det innebär bl. a. att statens insatser på detta område skall medverka till att göra jordbruksföretagen så effektiva som möjligt. Samtidigt som rationaliseringsarbetet särskilt skall främja specialisering och övergång till jordbruksdrift i större skala, skall möjligheterna till ett successivt uppbyggande av jordbruksföretagen mot allt effektivare enheter tillvaratas. I anslutning till dessa uttalanden konstaterade riksdagen att till följd av föreliggande struktur inom jordbruket rationaliseringsverksamheten under överskådlig tid väntades komma att domineras av arbetet med att bygga upp bärkraftiga familjejordbruk.

I samtliga här behandlade motioner ifrågasätts modifieringar av gällande bestämmelser för det statliga rationaliseringsstödet. I motionerna I: 928 och II: 605, vari erinras om att brukningsenheterna inom det svenska jordbruket till ca 80 % består av gårdar med mindre än 20 ha åker, framhålls att det primära målet för rationaliseringsverksamheten måste vara att göra sådana enheter bärkraftiga. Enligt motionärerna ger erfarenheterna av den hittillsvarande tillämpningen av jordbrukspolitiken vid handen att förhål-

landevis stora enheter ges företräde vid beviljande av kreditgarantier. Detta ger enligt motionärernas mening anledning för riksdagen att uttala att det fortsatta arbetet för jordbrukets rationalisering i främsta rummet bör inriktas på åstadkommande av bärkraftiga och effektiva familj jordbruk. I motionerna I: 421 och II: 467 samt I: 945 och II: 1086 föreslås att statligt rationaliseringsstöd skall kunna ifrågakomma även till vissa mindre jordbruk, bl. a. såsom stöd till mera temporära förbättringar.

Enligt vad utskottet har erfarit synes den hittillsvarande tillämpningen av 1967 års riktlinjer innebära, att förhållandevis stora enheter ges företräde vid beviljandet av kreditgarantier för jordbrukets rationalisering, medan mindre och ibland även förhållandevis stora familj jordbruk vägras sådant stöd. Det finns därför enligt utskottets mening skäl för riksdagen att närmare än som skedde år 1967 förtydliga sin ståndpunkt och uttala sig för att det fortsatta arbetet med jordbrukets rationalisering även bör inriktas på att av mindre och medelstora enheter successivt åstadkomma bärkraftiga och effektiva familj jordbruk. Möjligheter bör även finnas att i vissa fall lämna rationaliseringsstöd till enheter som inte bedöms kunna utvecklas till helt fullständiga företag. Det kan exempelvis vara motiverat att av arbetsmarknadsskäl stödja vissa temporära förbättringar av produktionsbetingelserna. Sådant stöd bör såsom framhålls i motionerna I: 919 och II: 604 anpassas till de speciella förhållanden som råder i olika regioner.

I motionerna I: 945 och II: 1086 föreslås att rationaliseringsstöd skall utgå även till kombinerat jord- och skogsbruksföretag. Stödgivning till dylika företag behandlas även i motionerna I: 421 och II: 467, vari framhålls angelägenheten av att uppspjälkningen av lantbruksföretaget i en skogsdel och en jordbruksdel vid beslut om statligt rationaliseringsstöd upphör. Utskottet får härvidlag erinra om att som villkor för statligt ekonomiskt stöd till kombinerade jord- och skogsbruk för närvarande gäller att jordbruksdelen har sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma. I anledning av motionsyrkanden av i huvudsak samma innehåll som de nu behandlade uttalade jordbruksutskottet år 1967 att lönsamhetskravet innebär att i jordbruksdelen insatt arbete och kapital skall ge full timersättning respektive normal förräntning. Eventuellt bristande lönsamhet i jordbruksdelen bör inte anses kunna kompenseras genom förekommande överskott från skogsbruksdelen. Detta skulle givetvis inte hindra att den som saknar full sysselsättning i jordbruksdelen kan komplettera med arbete i egen skog, varigenom företaget i dess helhet kan komma att uppvisa full bärkraft.

De angivna principerna medger att stöd till rationalisering av kombinerade jord- och skogsbruksföretag kan utgå, dock endast i vissa fall. Sådana kombinerade företag utgör emellertid i stora delar av vårt land den mest rationella företagstypen. Vid lönsamhetsprövningen av en rationaliseringsåtgärd bör enligt utskottets mening i fortsättningen inte göras en uppspjälk-

ning i en jordbruks- och en skogsdel, utan företaget bör betraktas som en enhet och totaleffekten för hela företaget av rationaliseringsåtgärden bör läggas till grund för bedömningen.

1967 års riksdag beslöt, att tillkomsten och fortvaron av deltidjordbruk, vars innehavare har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruksnäringen, inte längre skulle främjas genom ekonomiskt stöd. Flertalet av de i detta utlåtande behandlade motionerna innehåller yrkanden om att deltidjordbrukare åter skall kunna få sådant stöd. Sålunda hemställs i motionerna I: 255 och II: 295, I: 261 och II: 290 samt II: 355 att deltidjordbrukare skall kunna erhålla stöd i form av kreditgaranti. Enligt motionerna I: 173 och II: 194 bör sistnämnda stödform kunna tillämpas i fråga om deltidjordbruk som från natur- och miljövårdssynpunkt bör bevaras. Även i motionerna I: 421 och II: 467, I: 919 och II: 604 samt I: 945 och II: 1086 görs uttalanden till förmån för införande av rationaliseringsstöd till deltidjordbruk.

Motionsyrkandena motiveras bl. a. med att kombinationen av arbete i jordbruk och inom annan verksamhet är värdefull för samhället och därför bör tas till vara i den utsträckning som är praktiskt och ekonomiskt möjlig. Enligt motionärernas mening innebär ett upprätthållande av deltidjordbruket bl. a. att trycket på bostadsmarknaden avlastas och att möjligheterna att hålla landskapet öppet ökas, varigenom landsbygdens rekreations- och trivselvärden bättre kan tillvaratas.

I enlighet med 1967 års riksdagsbeslut om riktlinjer för jordbrukspolitiken bör statligt kreditstöd givetvis lämnas endast till jordbruksföretag vars jordbruksdrift är eller inom nära framtid kan göras effektiv och rationell. Från denna utgångspunkt finns det enligt utskottets mening starka skäl för att stöd ges även till deltidjordbruk, vid vilken företagsform driften med hjälp av modern teknik lika väl som vid andra jordbruk kan göras effektiv. Det är även, såsom framhållits i motionerna, från flera synpunkter av värde att på landsbygden ha kvar nu ifrågavarande bebyggelse och befolkning. Bl. a. lättar detta trycket på bostadsmarknaden i tätorterna. Genom kombinationen med jordbruk kan det vidare bli möjligt för hantverkare och andra yrkesutövare att få en god försörjning. Även från landskapsvårdssynpunkt är det värdefullt att deltidjordbruk bevaras. Dessa jordbruks fortbestånd torde nämligen ofta vara en förutsättning för att bygden skall kunna hållas levande. Utskottet finner det således angeläget, att statlig kreditgaranti till de ändamål som anges i kungörelsen den 9 juni 1967 (nr 453) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m. kan ges innehavare av deltidjordbruk, även om företaget inte ger denne hans huvudsakliga sysselsättning. En ändring av bestämmelserna i angivna riktning bör därför vidtagas.

I motionerna I: 421 och II: 467 föreslås att statligt stöd till animalieproduktion utanför jordbruket, d. v. s. utan samband med växtodling, inte längre skall utgå. Enligt motionärernas mening innebär tillkomsten av ytter-

ligare sådan produktion antingen att en från avsättningssynpunkt ogynnsam ökning av animalieproduktionen åstadkommes eller att jordbrukare med växtodling måste upphöra med animalieproduktionen, varigenom jordbruksföretagens möjligheter till full och jämn sysselsättning försämras. I motionerna I: 919 och II: 604 uttalas vidare tveksamhet om lämpligheten av statligt stöd till stordrift inom animalieproduktionen, främst på grund av de med sådan drift förknippade sanitära olägenheterna.

1967 års riksdagsbeslut innebär att statligt rationaliseringsstöd kan ges åt specialiserad animalieproduktion utan anknytning till växtodling. Vid prövning om en investering är önskvärd från allmän synpunkt skall dock beaktas bl. a. marknadssituationen inom landet för den produkt investeringen avser. Såsom framhålls i förevarande motioner kan uppbyggandet av animalieproduktion i stordrift utan samband med växtodling medföra överproduktion och avsättningssvårigheter för ifrågavarande produkt, varav kan följa ökade anpassningssvårigheter för många jordbruk. Stordrift inom animalieproduktionen medför även i många fall betydande sanitära olägenheter. Mot denna bakgrund vill utskottet uttala att stor återhållsamhet bör iakttagas vid lämnandet av statligt stöd till nu ifrågavarande specialiserade animalieproduktion. Prövningen med avseende på miljöeffekterna bör i vart fall vara mycket noggrann. Vidare bör synnerlig hänsyn tas till marknadssituationen för den aktuella produkten.

I det föregående har utifrån de senaste årens erfarenheter visats att det i åtskilliga avseenden föreligger behov av jämkningar i den år 1967 fastställda jordbrukspolitiken. I vissa fall har förutsättningarna ändrats, i andra har bestämmelserna redan från början visat sig mindre lämpligt utformade eller också har tillämpningen varit sådan att de jordbrukspolitiska huvudmålen inte kunnat nås. Det sistnämnda gäller exempelvis det förut angivna förhållandet att jordbruksbefolkningen inte getts möjligheter att på ett tillfredsställande sätt följa med i den allmänna standardutvecklingen.

Det sagda skulle i och för sig kunna motivera en omprövning av jordbrukspolitiken i stort. Emellertid finner utskottet inte att huvudprinciperna för jordbrukspolitiken behöver ändras. De förslag som i det föregående har redovisats rör väsentligen sådana modifieringar i tillämpningen som bör kunna genomföras inom ramen för 1967 års beslut. Någon omprövning av den jordbrukspolitiska målsättningen såsom föreslagits i motionerna I: 945 och II: 1086 finner utskottet således inte erforderlig. Däremot bör av utskottet i det föregående anförda uttalanden och förslag föranleda vissa jämkningar i fråga om den fortsatta tillämpningen av jordbrukspolitiken.

I motionerna I: 919 och II: 604 föreslås slutligen att riksdagen genom Kungl. Maj:t begär en kartläggning av olika beslut, förordningar och tillämpningsföreskrifter på det jordbrukspolitiska området samt av deras verkningar i syfte att skapa en helhetsbild som underlag för bedömningen av den fortsatta jordbrukspolitiken.

Det ankommer givetvis på vederbörande myndigheter att verkställa sådan kartläggning av bl. a. verkningarna av de jordbrukspolitiska medlen som efterlyses i motionerna. Någon samlad kartläggning av nämnt slag har likväl, såvitt utskottet kunnat finna, hittills inte redovisats. Inför kommande överläggningar och beslut om priserna på jordbruksprodukter för nästa regleringsperiod bör en samlad bild redovisas av utvecklingen inom jordbruket under den tid som förflutit sedan 1967 års beslut om jordbrukspolitiken trädde i kraft. Därvid bör så långt möjligt verkningarna av jordbrukspolitiken anges. Utskottet vill sålunda förorda att den i förevarande motioner begärda kartläggningen skyndsamt verkställs. Om vid denna kartläggning och analys behov av ytterligare jämkningar i den förda jordbrukspolitiken visar sig erforderliga bör därav betingade förslag snarast genomföras.”

dels utskottets hemställan under 2 och 3 bort lyda sålunda:

”2. i anledning av motionerna I: 919 och II: 604, såvitt nu är i fråga, anhåller att Kungl. Maj:t skyndsamt kartlägger verkningarna av 1967 års beslut rörande jordbrukspolitiken,

3. i anledning av motionerna I: 173 och II: 194, I: 255 och II: 295, I: 261 och II: 290, I: 421 och II: 467, I: 928 och II: 605, II: 355 ävensom I: 919 och II: 604 samt I: 945 och II: 1086, sistnämnda båda motionspar såvitt i övrigt är i fråga, som sin mening ger till känna vad utskottet anfört beträffande den fortsatta tillämpningen av jordbrukspolitiken, m. m.”